

Grønlandsk nationalisme

Af Axel Kjær Sørensen

Universitetslektor Axel Kjær Sørensen gennemgår den grønlandske nationalisme op til hjemmestyret ved at søge efter de karakteristika, som skulle være kendetegnende for en moderne nationalisme. Han finder bekræftende svar på de fleste punkter, om end de ikke er så fuldt udfoldet som tænkeligt muligt, hvorfor han konkluderer, at situationen bedst kan karakteriseres som vågnende nationalisme.

Indledning

I modsætning til nationalismen ved vor sydlige grænse, hvor såvel den danske som den tyske gruppe har haft et nationalt hjemland at identificere sig med og få støtte fra, gælder noget sådant ikke for den grønlandske nationalisme. Den ligner deri den islandske og færøske. Man har ganske vist haft det danske at distancere sig fra, men kun sig selv at identificere sig med.¹ I Grønland er der yderligere den forskel, at man dér har kunnet påberåbe sig en ikke-europæisk oprindelse.

Men hvad skal man forstå ved nationalisme? Ordbog over det danske sprog definerer det som en overdreven, ensidig fremhævelse af og interesse for ens egen nation og som yderliggående nationalfølelse, chauvinisme. Mens *national* bl.a. er meninger og følelser, der er stærkt knyttet til et enkelt land, synonymt med fædrelandskærlig og fædrelandssindet. Det er herefter klart, at set med danske øjne kunne et ordentligt menneske ikke være nationalistisk, al den stund et sådant hverken overdriver, er ensidig eller yderliggående, mens det vel gik an at være national.

Imidlertid er der siden 1933, hvor det pågældende bind udkom, sket meget i verden på den front, og i International Encyclopedia of the Social Sciences, 1968, giver Hans Kohn da også andre bud på fænomenet. Som elementer, der findes i enhver nationalisme, opregner han

The demand of the people for a government of the same ethnic complexion as the majority.

---

1. Professor Robert Petersen har gjort mig opmærksom på, at man ikke må overse inspirationen fra Alaska Native Federation og Inuit Tapirisat of Canada.

Every people awakened to nationalism sees political selfdetermination as its goal. To be separate, distinct, and independent from other nations, and equal to them, is the fundamental claim of nationalists for their people.

In nationalities that are thriving for the creation of the nation-state, the quest for cultural selfdetermination precedes the quest for political selfdetermination, and prepares the ground for the latter.

Definitionen skal tydeligvis nu også indeholde kolonifrigørelsernes anatomi, som han i øvrigt ikke ser afgørende forskellig fra tidligere nationsdannelsesbe- stræbelser, f.eks. de østeuropæiske i det 19. århundrede. I grønlandsk sam- menhæng kan man endvidere pege på bestræbelserne for at blive anerkendt som en nation, eller et folk, som det tiest hedder i kilderne.

Til grund for beskrivelsen af den grønlandske nationalisme skal her anvendes de Kohn'ske elementer og den ene af egen avl. Nogen egentlig litteratur foreligger ikke om emnet, så undersøgelsen er begrænset til den snævre nutid. Det er også i den, at fænomenet er slået klarest igennem i grønlandsk politik.

Udgangssituationen er den, at der med nyordningen af 1950, herunder den statslige integrering af Grønland i Danmark ved grundlovsændringen i 1953, blev sat en voldsom udvikling af det grønlandske samfund i gang. Først og fremmest ved en statslig udbygning af sundhedsvæsen, skolevæsen, veje, boliger, havne, elektricitetsværker og andet, der hører med til et samfunds infra- struktur. Den direkte erhvervsinvestering var derimod mere sparsom, idet det var tanken, at privat dansk kapital skulle hjælpe grønlænderne med den. Da man efter 10 år opgav at vente på den private kapital, gik staten også ind i ud- bygningen af et moderne erhvervsliv, fiskeri med tilhørende fabrikker. I de senere år har private danske dog fået godt fodfæste i det grønlandske erhvervs- liv. En opregning i 1970 viste, at danskerne ejede 58 % af virksomhederne, be- skæftigede 77 % af personalet og havde 84 % af omsætningen i den private sektor minus fiskeri, fangst og fåreavl.² Ganske vist udgjorde denne sektor kun 30 % af hele den grønlandske økonomi, men alligevel.³

2. Mogens Buch Hansen, Steen Folke og Bue Nielsen: En undersøgelse af den danske stats udgifter i forbindelse med Grønland, 1972, s. 5.

3. Målt således:

omsætning statsvirksomheder	683.825 mio.
omsætning private virksomheder	402.758 mio.
off. udgifter til socialvæsen, retsvæsen, sund- hedsvæsen og skolevæsen	212.977 mio.
salg af grl. produkter til KGH og private	45.868 mio.

Kilde: Statistisk Årbog 1972, tabel 416, 419, 440, 441. Fanger- og fiskerbefolkningens na- turalindtægter er ikke medregnet, hvorved tallet 30 % er en overvurdering i forhold til den totale grl. økonomi.

Hele udbygningen, der foregik med dansk arbejdskraft, bragte et stærkt dansk islæt i det grønlandske samfund. Mens danskerne i 1945 udgjorde nogle få hundrede af en befolkning på en snes tusinde, tæller de i dag ca. 10.000 over for 40.000 grønlændere. Man kan roligt hævde, at den stærkeste kolonisation satte ind, efter at Grønlands kolonistatus i 1953 blev ophævet. Politisk gav nyordningen de grønlandske landsråd (siden 1911) større beføjelser. De blev sammenlagt til ét med direkte valg, mod tidligere 2 med indirekte valg. Efter 1967 valgte landsrådet selv sin formand, mens statens repræsentant, landshøvdingen, tidligere havde været født formand. Landsrådets status må nærmest sammenlignes med et amtsråd, men det er ikke blot et forvaltningsorgan. Det kan også på visse nærmere specificerede områder fastsætte retsregler for det grønlandske samfund, hvilke dog skal konfirmeres af ministeren, før de træder i kraft.

Det er karakteristisk for grønlandsk politik, at først for nylig har gruppedannelser slået igennem i landsrådet.⁴ Tidligere havde hvert medlem formelt og vist nok også reelt virket hver for sig. I landsrådet er der nu 2 grupperinger. Siumut, der organisatorisk begyndte som lokalforeninger i enkelte byer langs kysten i 1976, blev i 1977 sluttet sammen i et parti, der nu i 1978 har 24 lokalforeninger. Allerede fra 1975 udgav dog en gruppe omkring folketingsmedlem Lars Emil Johansen, landsrådsmedlem Jonathan Motzfeldt, landsrådsmedlem og formand for Grønlands Arbejdersammenslutning (G.A.S.) Odaq Olsen, og tidligere folketingsmedlem Moses Olsen bladet Sijumut, talerør for gruppens politik.⁵ Med undtagelse af Odaq Olsen var de alle i forreste linie i grønlandsk politik efter folketingsvalg og landsrådsvalg i 1971. De lancerede sig selv som fortalere for en »ny politik«, der for det første skulle drage flere med ind i det politiske arbejde og dernæst skulle modvirke daniseringen af det grønlandske samfund. I folketinget samarbejder partiet med SF. For øjeblikket tilhører 7 af landsrådets 17 medlemmer Siumut. Den anden gruppe Atássut tæller 4 af landsrådets medlemmer,⁶ deriblandt formanden, Lars Chemnitz, mens de resterende 6 ikke har sluttet sig til nogen af dem. Atássut, der ikke kalder sig parti, blev til umiddelbart før folketingsvalget i 1977, hvor det fik Otto Steenholdt valgt, men folkene bag det har større anciennitet i grønlandsk politik end som så. Lars Chemnitz har siddet i landsrådet siden 1967, KNAPP-formanden,⁷ Niels Carlo Heilmann siden 1971, Otto Steenholdt siden 1971, Emil Arke dog kun siden 1975. Som navnet Atássut antyder, lægger bevægel-

4. Det forlængst afledne Inuit-parti havde dog et enkelt landsrådsmedlem 1967-70.

5. Fra 1977 blev navnet stavet med den i 1973 indførte ny retskrivning, (Siumut). Det betyder »fremad«.

6. Atássut betyder middel til at hænge ved, d.v.s. samhørighed.

7. Kaládlit-nunāne aulisartut piniartutdlo peqatigít. (Fisker- og fangerforeningen i Grønland).

sen vægt på at understrege fordelene ved at være tilknyttet Danmark, og den politik har en lang tradition i Grønland, ja den har vel indtil de seneste år været den eneste overhovedet. Med en dristig forenkling kunne man måske sige, at Atássut ønsker at fremme det grønlandske samfund ved at indrette det så dansk som muligt, dog med skyldig hensyntagen til de særlige grønlandske forhold, mens Siumut ønsker at lægge hovedvægten på det grønlandske og kun tage så meget dansk ind som nødvendigt. I mange tilfælde kan dette jo komme ud på ét. Begge er naturligvis enige om så stor indflydelse til grønlandske politikere som muligt.

Uden for landsrådet eksisterer imidlertid endnu en politisk forening, Inuit Ataqtigít,⁸ hvis indhold er langt vanskeligere at få fat på, da den – så vidt vides – ikke selv udgiver noget blad. Den er startet i 1977 som en udløber af det andet Aussivik i moderne tid, som grønlandske unge holdt.⁹

Bag det første sommerstævne stod Unge Grønlænderes Råd i København og nogle i 1975 og 1976 nydannede ungdomsforeninger i Grønland. I hvert fald stod ungdomsforeningen i Narssaq som kontaktadresse ifølge annoncen i A/G den 24/6-76, og på ungdomsforeningernes konference i juni samme år udtaltes uforbeholden støtte til sommerstævnet.¹⁰ Senere har Aussivik vist nok kørt videre selvstændigt. Af resolutionerne fra sommerstævnerne kan det sluttes, at bevægelsen ligger længere til venstre end Siumut ved at kræve et frit og selvstændigt Grønland, tilvejebragt ved en ublodig resolution, der skal udskifte danske magthavere med grønlandske,¹¹ og ved at arbejde for udbredelsen af kendskabet til marxisme-leninismen i Grønland.¹² For øvrigt noget, som siutmutteren Kristian Poulsen afviste som blot at ville indføre en ny imperialisme.¹³ Det kan også tilføjes, at Steen Folke (VS) ved 1. behandlingen af hjemmestyreordningen legitimerede sin afvisning af forslagene med, at Inuit Ataqtigít lå på samme linie som han.¹⁴

Materialet til nærværende undersøgelse er ret snævert. Systematisk er alene bladet Siumut blevet gennemgået fra dets start i 1975. Det er blevet suppleret

---

8. Inuit-sammenslutningen. Egentlig: dem der i fællesskab holder fast ved det at være inuitter. Altså grønlænderne og deres stammefrænder i Nordamerika.

9. Se A/G 4/8-77 s. 12 pkt. 3 i resolutionen. Der er også en fyldig reportage i Information 5/9-77. I den førkoloniale tid og et stykke op i kolonitiden holdt grønlænderne langs hele kysten sommerstævne (Aussivik) for at feste og udveksle varer mellem syd og nord. Denne tradition forsøger unge grønlændere nu at tage op igen, dog uden vareudveksling, men med et politisk indhold i stedet.

10. A/G 8/7-76 s. 26.

11. A/G 5/8-76 s. 26.

12. Aarhus Stiftstidende 21/7-77 (RB-telegram).

13. A/G 28/7-77 i lederen.

14. Folketingets forhandlinger 25/5-78, Fortryk sp. 10898.

med Atuagagdlitit/Grønlandsposten på få punkter, hvor en bredere baggrund har været følt nødvendig, samt med spredte klip fra dansk presse. Lejlighedsvis er Landsrådets forhandlinger konsulteret. Endelig er Hjemmestyrekommissionens betænkning bind 1, april 1978 (betænkning 837/1978) samt Folketingets Forhandlinger 24. maj 1978, Fortryk angående 1. behandlingen af hjemmestyreordningen inddraget. Partiet Siumut vil derfor af kildemæssige grunde få en langt grundigere behandling end øvrige grupperinger. Det siger også sig selv, at havde tiden været til at inddrage samtlige landsrådsforhandlinger og den løbende debat i pressen, ville portrættet have stået noget skarpere og mere nuanceret. Forhåbentlig kan undersøgelsen dog alligevel tegne nogle streger, som kan give konturerne. Især vil jeg pege på, at selv om nationalismen først er slået igennem i grønlandsk politik i de seneste år, vil en omhyggelig gennemgang af tidligere kilder sikkert kunne bringe nationalistiske tendenser frem i dem også. Den nuværende generation af grønlandske politikere er jo ikke de første, der opdagede, at grønlænderne var grønlændere og ikke danskere. De synes blot at være de første, der så deres fordel i at gøre så kraftigt opmærksom på det.

Kravet om at blive anerkendt som et folk

»Grønland udgør et særligt folkesamfund inden for det danske rige«, hævder § 1 i lovforslaget om Grønlands hjemmestyre. Det lidt uvante begreb »folkesamfund« brugtes også i loven om Færøernes hjemmestyre af 23.3.1948, men dér fortsattes der med at lade »det færøske folk« overtage visse nærmere beskrevne områder, mens det i 1978 blev »det grønlandske hjemmestyre«, der fik den opgave. Det kunne tyde på, at grønlænderne har haft større problemer med at blive anerkendt som et folk, end færingerne havde i 1948. I hvert fald fandt Lars Emil Johansen det øjensynlig nødvendigt ved 1. behandlingen af forslaget at hævde: »Jeg mener selvfølgelig, at vi grønlændere er et folk, og at det er udtryk for dansk politisk demagogi at sige, at vi blot er en befolkningsgruppe«. ¹⁵ I talen brugte han da også betegnelsen »det grønlandske folk« så ofte som muligt, noget som Otto Steenholdt (Atássut) helt undgik. Han talte i stedet om »den grønlandske befolkning«. Hjemmestyrekommissionen må have haft dette spørgsmål oppe.

I sin mindretalsudtalelse i kommissionsbetænkningen afslører Steen Folke, at det på forslag af Lars Emil Johansen i 1. udkast til § 8 i hjemmestyreloven (af 13. juni 1977) stod, at »det grønlandske folk« skulle have grundlæggende

15. Fortryk sp. 10854, øjensynlig en protest mod Ninn-Hansens sprogbrug tidligere i debatten, sp. 10844-10848.

rettigheder til Grønlands naturlige ressourcer. Det blev på dansk foranledning ændret til »den fastboende befolkning i Grønland«. ¹⁶ I så fald er Lars Emil Johansen gået videre, end der oprindeligt lå i det grønlandske udspil. Det stammer fra en landsrådsvedtagelse den 28. oktober 1975, hvor det besluttedes, »at den grønlandske undergrund og dens rigdomme tilhørte den fastboende befolkning. . . .« ¹⁷ Men da dette stødte på politisk modstand i hjemmestyrekommissionen, foreslog Siumut selv i april 1977 at: »Den fastboende befolkning i Grønland har de grundlæggende rettigheder til de naturgivne ressourcer . . .« ¹⁸ Fra første færd var Siumuts formulering dog mere distinkt end »den fastboende befolkning«. I første nummer af *Sujumut* 27/1-75 krævede Moses Olsen, at mineloven klart skulle sige, »at Grønland og dets rigdomme ejes af landets oprindelige befolkning« (nunarput pisüssutailo nunavta inuvîsa pigigait). ¹⁹ Alt så både på dansk og grønlandsk klart udelukkende tilflyttede danske.

Netop undergrundsspørgsmålet har været centralt i de sidste års grønlandske politik, og derfor kunne der være grund til at gå lidt tættere på beslutningen af 28. oktober 1975. Da kildegrundlaget af grunde, der i denne sammenhæng er tilfældige, er ekstraordinært gode, kan det også kaste lys over referaternes repræsentativitet for debatten og over dobbeltsprogsproblemet. I landsrådssalen tales der på grønlandsk, og der sker en øjeblikkelig oversættelse til dansk, enten af taleren selv eller af tolken. Referatet føres ud fra den danske version, og dette referat bliver senere oversat til grønlandsk.

Stilles spørgsmålet: hvem burde denne undergrund tilhøre, gives følgende svar.

Officielt referat LR efterår 1975 s. 218

»Han (formanden) satte til afstemning, at den grønlandske undergrund og dens rigdomme tilhørte den fastboende befolkning, og burde søges gennemført under arbejdet i hjemmestyrekommissionen og i styringsudvalget.« ²⁰

Officiel oversættelse til grønlandsk foreligger endnu ikke 1978. ²¹ Ifølge båndudskriften faldt ordene: ²²

---

16. Betænkning s. 114.

17. LR efterår 1975 s. 218.

18. Bladet *Sujumut* 18/4-77 nr. 49 s. 10. I de følgende 6 numre førtes forslaget som hoved på bladet, frem til 19/9-77.

19. Side 5 og 7.

20. Styringsudvalget vedr. mineloven af 1965.

21. Oplysning i Ministeriet for Grønland.

22. Nu om stunder optages forhandlingerne også på bånd, velsagtens for at støtte referenten.

»Men jeg har da ikke noget imod, at vi rækker hånden op om principbeslutning om, at rigdomme i Grønland bør tilhøre den fastboende befolkning i Grønland, og at så loven søges gennemført på dette grundlag«²³

Det centrale »den fastboende befolkning« er stadig det samme.

Båndudskriften af den grønlandske version lød imidlertid:

»tauva tamavta nápaiginarniarta-táuna isumaqatigineqartoq landsrádip taima oqauseqautigísagâ Kalâtdlit-nunâta pisüssutai inuisa pigigait, tamánalo túngvigalugo inatsit suliarineqartariaqartoq.«

Af bladet Sujumut oversat ordret til:

»Så lad os da alligevel allesammen række hånden op – at man er enige om det, at landsrådet erklærer sådan, at Grønlands rigdomme tilhører dets befolkning, og at loven bearbejdes på dette grundlag«.²⁴

Her har den grønlandssprogede altså fået at vide, at ejendomsretten tilhørte Grønlands befolkning (Kalâtdlit-nunâta inuisa pigigait). Det er kun naturligt, at A/G på denne baggrund i sit referat 6/11-75 om den samme ting anvendte en vifte af forskellige udtryk: 1. Grønlands befolkning, 2. den lokale befolkning, 3. landets befolkning, 4. den fastboende befolkning, 5. grønlænderne, 6. den grønlandske befolkning. Parallelstederne i den grønlandske tekst udviste også varians, men pegede dog mere entydigt på grønlænderne (her de samme steder som ovenfor): 1. kalâtdlit d.v.s. grønlænderne, 2. Kalâtdlit-nunâne nunaqavigsut d.v.s. de rigtigt hjemmehørende i Grønland, 3. nunavta inuê d.v.s. vort lands befolkning, 4. nunap inuvê d.v.s. landets oprindelige indbyggere, 5. kalâtdlit inuiaqatigît d.v.s. det grønlandske samfund/folk, 6. kalâtdlit inuiait d.v.s. det grønlandske folk.

Hvem der kan regnes til at være »den fastboende befolkning« bliver jo ret afgørende i denne situation. I marts 1978 udlagde Lars Emil Johansen det som »dem, der lever her på dette lands vilkår«, mens Lars Chemnitz ved samme lejlighed hævdede, at det var dem, der havde levet i Grønland i mange år, også de udsendte.²⁵ Eksemplet viser altså, at dansksprogede og grønlandssprogede kan få forskellig besked om den samme beslutning. Det behøver ikke at skyldes sproglig uformåenhed hos oversættere, men kan bero på den store forskel i sprogene, hvorved præcise oversættelser tit vil blive lange forklaringer, hvorfor

23. Sujumut 1/11-76 side 13. Det var under en debat om mineloven.

24. Sujumut nr. 38 1/11-76 s. 13f.

25. A/G 13/4-78 s. 12.

en strammere oversættelse vil tabe nuancer. Det kan endvidere bero på, at den politiske sprogbrug i Grønland på dette område er under dannelse, og i den forbindelse skal det politisk betydningsfulde i at få egne begreber anerkendt som dækkende for virkeligheden jo ikke underkendes.

Partiet Siumut kræver altså, at grønlænderne anerkendes som et folk. I bladet *Sujumut* kan der hentes mange direkte indlæg om dette, f.eks. Kristian Poulsens: Vi er et folk (*nangmineq inuiavugut* d.v.s. vi er selv et folk).²⁶

Det samme hævder naturligvis Inuit *Ataqatigît*, mens *Atássut* ikke ses at have udtalt sig herom. I deres taler og programudtalelser er udtrykket »det grønlandske folk« heller ikke fundet, f.eks. programmet i *A/G 27/1-77*, men der må mindes om, at kildegrundlaget er meget spinkelt. Det synes dog klart, at *Atássut* ikke fører det frem som et politisk bannermærke. Efter Lars Emil Johansens side 212 citerede indlæg ved 1. behandlingen den 24. maj 1978 at dømme, synes grønlænderne ikke helt at være anerkendt som et særegent folk i dansk politik.

Statsminister Anker Jørgensen blev i efteråret 1976 presset til at udtale sig herom. I det »berømte«: *Der-er-ikke-noget-at-rafle-om* interview i Grønlands Radio den 4. november 1976 blev han spurgt, om han opfattede grønlænderne som en gruppe danskere på linie med bornholmere og fynboer eller som et specielt folk. Han svarede ved at erkende, at den grønlandske kultur var forskellig fra den danske i almindelighed, men han pegede også på, at der var lige så store forskelle f.eks. i USA, hvor man alligevel var én nation.²⁷ Nogle dage senere gentog han i et svar til Steen Folke den samme betragtning, idet han dog anvendte begrebet folk i stedet for nation: »og i den betydning er vi også i Danmark og Grønland ét folk«. ²⁸ En skarp sondring mellem de to begreber vil givet føre os ud over statsministerens sprogbrug, men han synes af dette at mene, at der i stater ikke bør sondres mellem forskellige folk.

De samme betæneligheder kan ikke spores hos grønlandsminister Jørgen Peder Hansen. I sin svartale ved 1. behandlingen refererede han en enkelt gang til »det grønlandske folk«. ²⁹ Det samme gjorde Fuglsang (DKP) ret kon-

---

26. Nr. 52 4/5-77 s. 5f.

27. I original form bragt i *Information* 19/11-76 af interviewer Helge Krogh. »Der er ikke noget at raffle om. Hvis man vil have ejendomsretten til undergrunden på Grønland, så må man tage konsekvenserne, og så må man sige, at man ønsker at kappe båndene over til Danmark«. Dette blev husket i Grønland. Den mildeste påmindelse under statsministerens besøg deroppe i 1977 var, da borgmester Emilie Lennert i Holsteinsborg lod byens gave være et sæt fornemme rafflebægre med ordene indgraveret. (*Information* 3/8-77. RB-telegram).

28. Folketingets Forhandlinger 1976-77 sp. 1400.

29. Fortryk sp. 10885.

sekvent og Ib Stetter (KF) ligeledes. Retsforbundets Alfred Hansen brugte også udtrykket en enkelt gang, mens Svend Haugaard (RV) var mere uklar: »befolkningen i Grønland (er ikke blot en normal del) af det danske folk«. ³⁰ Ordførerne for de øvrige partier (S, FRP, V, KF, CD, Kr.F. og VS) brugte enten svagere udtryk som befolkningen i Grønland, den grønlandske befolkning, grønlænderne, eller undlod referencer overhovedet. ³¹ VS's fulde accept af grønlænderne som et folk kan dog ikke drages i tvivl. Den blev understreget af Steen Folke i hans mindretalsudtalelse i betænkningen. ³²

Og dog anerkendte lovens § 1, at Grønland er »et særligt folkesamfund« (jvf. s. 212). I indledningen, der også er en kalke over indledningen til Færøernes hjemmestyrelse, vil man endvidere lade dronningen motivere med en »erkendelse af den særstilling, som Grønland i *national* (min understregning), kulturel og geografisk henseende indtager for riget«. ³³

Det er vel tvivlsomt, hvor meget der kan sluttes ud fra politikerudtalelser i en enkelt debat. Forskellige partier og forskellige personer inden for samme parti kan være mere eller mindre nationale i deres sprogbrug, uden at det indicerer en uenighed i sagen. Tidligere har statsminister Hans Hedtoft brugt udtrykket, det grønlandske folk, både på egne og kongens vegne. ³⁴

For mere dansk-nationalistisk bankende hjerter har det dog ikke altid været uproblematisk at anerkende grønlænderne som et folk. I et brev til sine kolleger i grønlandsudvalget så venstremanden I. S. Vanggaard i 1945 »med bekymring, at direktør Oldendow (Grønlands Styrelse) taler om »det grønlandske folk«. ³⁵ Ord er kun ord. Når »det grønlandske folk« kan volde problemer, skyldes det naturligvis de konsekvenser, en anerkendelse heraf måtte få. Vanggaard var på baggrund af den 5-årige adskillelse under krigen bange for en grønlandsk separatisme. Hvilke konsekvenser Siumut vil drage af en sådan anerkendelse, fremgik klart af hovedet på partibladet numrene 38 (1/11-76) – 49 (18/4-77), hvor der henvistes til FN-konventionen af 16. december 1966, som bl.a. fastslog, at alle folk til deres egne formål frit kan disponere over deres naturgivne rigdomskilder og ressourcer. Den mente man, Danmark burde handle i overensstemmelse med. Det kan altså konkluderes, at betydelige kredse i grønlandsk politik kræver grønlænderne anerkendt som et folk, og at accepten heraf fra dansk side ikke er helt fuldtonende.

30. Fortryk sp. 10861.

31. Når SF savnes i denne række skyldes det, at partiet lader Lars Emil Johansen være dets grønlandspolitiske ordfører.

32. Hjemmestyrekommissionens betænkning bd. I s. 114.

33. Bemærkninger til lovforslaget s. 6.

34. LR-48 s. 72 og 76.

35. Grønlandsudvalgets arkiv, mødeprotokol 1942-45 s. 60.

Indledningsvis blev bestræbelserne på at blive anerkendt som et folk indregnet som et element i »moderne« nationalisme (jvf. side 208), og for så vidt som der efterstår et politisk arbejde i Grønland med at få grønlænderne til at opfatte sig selv som et folk i politisk forstand, kan man tale om en vågnende nationalisme, men jo da uden den aggressivitet mod andre nationer, som lå i den danske sprogbrug anno 1933.

Kravet om en regering af samme etniske oprindelse som folkets flertal

Dette Kohn'ske karakteristikum for nationalisme findes ikke i Grønland, al den stund ingen politiker dér kræver at få en grønlandsk regering. For Inuit Ataqtigît må en grønlandsk regering naturligvis være en konsekvens af kravet om et frit og selvstændigt Grønland, men det ses ikke, at foreningen nogen steder har gjort sig nogen forestillinger om en sådan eventuel regerings etniske sammensætning.

Alligevel spiller etnicitet en rolle i grønlandsk politik. Kravet om større indflydelse til grønlænderne rejser automatisk spørgsmålet: hvem er grønlænder? Klart kan det ikke defineres. Ethvert kriterium vil have sine undtagelser. Det er en kendsgerning, at blodsblandingen siden 1721 har været så kraftig, at der (næsten) ingen »rene« eskimoer findes i Grønland. Men for at blive accepteret som grønlænder er det nok bedst at have en ane blandt de oprindelige eskimoiske beboere og at have grønlandsk som modersmål. Vigtigt bliver spørgsmålet først, når det skal bruges i praktisk politik, og her er grønlandske politikere meget forsigtige. Vi så i spørgsmålet om retten til undergrunden, at det var »den fastboende befolkning«, der skulle have den. Det oftest anvendte grønlandske paralleludtryk: *nunaqavigsut*, indebærer dog mere end blot folkeregistertilmelding. Det betyder nærmest hjemmehørende, altså at have rigtigt hjemme i Grønland. Og det kan tilflyttede udefra jo også godt have, såfremt de slår rod og deler vilkår med den øvrige befolkning (jvf. Lars Emil Johansen s. 214); bliver grønlændere så at sige. Dette er Siumuts opfattelse. Som Jonathan Motzfeldt sagde i sin nytårshilsen i *Sujumut* 26/1-76 »de hjemmehørende og deres efterkommere . . . skal frem for nogen tilgodeses«. Tankegangen blev tydeligere i den grønlandske tekst »*nunaqartuarsimassut nunaqartuartsat-dlo*« ordret: de der vedvarende har haft bosted, og de der vedvarende vil komme til at have bosted. Atássut synes, som før nævnt s. 215, at lægge afstand til denne tankegang. En videreudvikling af selvstændigheden i grønlandsk politik vil måske gøre problemet mere aktuelt, end det har været hidtil.

Politisk selvbestemmelse som mål

I hjemmestyrekommissionens betænkning fremhævedes det, at rigsenhedens opretholdelse var en afgørende forudsætning for kommissionens arbejde.³⁶ Det blev ganske vist nævnt i kommissoriet af 9/10-75, men ikke særlig fremhævet.³⁷ Ved indledningen til overførelse af rigsopgaver til en del af riget er det kun naturligt, noget sådant konstateres, men betænkningen hævdede også, at det rent grønlandske hjemmestyreudvalg i 1975 henstillede, at hjemmestyret blev gennemført *inden for rigsfællesskabets rammer*,³⁸ selv om det i henstillingen derfra ikke blev nævnt, men blot var en udtalt selvfølge.³⁹ Nogen kan i den mellemliggende tid have rejst kravet om grønlandsk selvstændighed på en måde, der krævede en reaktion, der pegede på, at grønlænderne selv ønskede fællesskabet opretholdt.

Spørgsmålet er blevet rejst. Inuit Ataqatigits ligefremme krav herom i 1976 er nævnt ovenfor. I den anden ende af spektret står Atássut. Landsrådsformand Lars Chemnitz udtalte til Jyllands-Posten i 1977: »... næsten alle grønlændere (er) enige om ikke at kunne undvære det danske rygstød, og at forbindelsen til Danmark derfor må opretholdes – enten for endnu mange år, sandsynligvis i generationer eller for altid.«⁴⁰ Selv om Chemnitz her refererede til »næsten alle grønlændere«, tager man næppe fejl i at inkludere ham selv i denne gruppe. Og så er udtalelsen bemærkelsesværdig. Man vil knytte sig til Danmark af helt kontante grunde – ikke fordi man af selvfølge er danskere. Endvidere er der for Chemnitz en teoretisk mulighed for, at denne tilknytning kan ophøre. Det giver et billede af grønlandsk nationalisme at konstatere, at tilknytningen til Danmark for de mest dansk-orienterede grønlandske kredse ikke er en betingelsesløs selvfølge i al evighed. Om denne udtalelse kan tolkes som gjort her, giver Atássuts program desværre ikke klart svar på. Ganske vist sluttede afsnittet om samhørighedens velsignelser med at appellere til »alle politiske opfattelser, der går ind for at dele skæbne med Danmark«, men den tilsvarende grønlandske tekst havde blot: »Danmarkimut atajumassut tamaisa«.⁴¹ Det vil sige: »alle, der gerne vil holde fast ved Danmark«. Det grønlandske udtryk implicerede altså ikke en samhørighed i al evighed, men udelukkede den heller ikke.

Det er dog næppe Lars Chemnitz og hans folk, som hjemmestyrekommissoriet skulle tage højde for. Derimod kunne det være Siumut. Denne gruppes

36. Bind I s. 17.

37. Bind II s. 5.

38. Bind I s. 12, understregning i originalen.

39. Offentliggjort i A/G 6/3-75.

40. Atter citeret efter Siumut 16/5-77 s. 10.

41. A/G 27/1-77 s. 4-5.

holdning til Grønlands selvstændighed kan nærmest udtrykkes derhen, at det er det politiske fjernmål, men for øjeblikket må man starte med hjemmestyret, der netop på grønlandsk hedder: det at begynde at blive mere selvstændige (nangminerssornerulerneq). Da rigsenhedens opretholdelse var en absolut forudsætning for hjemmestyreforhandlingerne, accepterede Siumut det, og formentlig af hensyn til ikke at bringe dem i fare var man i partiet meget påpasselige med at bringe grønlandsk selvstændighed ind i billedet. På den anden side skal signalet om fjernmålet jo også gives af og til. Lars Emil Johansens tale ved 1. behandlingen af hjemmestyreordningen er et studium værd for den sproglige elegance, hvormed dette balancenummer udøves. Fanfaren: »(forslaget må) opfattes som det grønlandske folks nationale mobilisering« fortsattes med beroligelsen, at udviklingen skulle sætte »os i stand til at styre egne anliggender i vid udstrækning«,⁴² altså ikke i fuld udstrækning! Og senere en ny fanfare: »Jeg betragter langfra lovforslaget som et endemål«, efterfulgt af nye beroligelser: »(det er) et redskab i en proces, der kan føre det grønlandske folk væk fra den tilskuerrolle, det har været henvist til . . . vi får mulighed for at genskabe respekt om det at være grønlænder«,⁴³ hvilket alle er enige i. Det kan også klares i én sætning som »Det selvstændige grønlandske samfund opstår ikke fra dag til dag . . .«,⁴⁴ samfund – ikke nation og ikke stat! Når dette udtryk oversættes til grønlandsk, vil det grønlandske samfund hedder: kalâtdlit inuiaqatigît,⁴⁵ et udtryk som Siumut også ofte bruger parallelt med »det grønlandske folk«.

Sommeren 1976, da resolutionen fra Aussivik krævede et frit og selvstændigt Grønland, blev politikerne tvunget ud i en stillingtagen. Lars Chemnitz var bange for reaktionen i Danmark og ville helst have resolutionen tiet ihjel,⁴⁶ mens Lars Emil Johansen var glad for de unges kritiske indstilling. Dog fandt han talen om et selvstændigt Grønland under de eksisterende forhold urealistisk og derfor ikke anbefalelsesværdig. Han fortsatte: »Det udelukker selvfølgelig ikke, at forudsætningerne i næste generations tid igen vil være ændret således, at der måske vil være grund til en sådan diskussion«.⁴⁷

Nogle få gange har enkelte Siumut-folk udtalt selvstyremålet direkte. Således Odaq Olsen, der i januar 1976 var utilfreds med »den gradvise overtagelse af egne anliggender« (nangminerssornerulernigssaq)⁴⁸ og ville erstatte det med

42. Sp. 10852.

43. Sp. 10855.

44. Sp. 10856.

45. Netop sådan oversat af A/G i reportagen 1/6-78 s. 5.

46. A/G 19/8-76 s. 6.

47. Til radioavisen, citeret i Siumut nr. 33, 23/8-76 s. 9.

48. Den officielle oversættelse af hjemmestyre.

»fuld overtagelse af egne anliggender« som et arbejdsgrundlag (nangminerssulernigssaq), af Siumut oversat til selvstyre.⁴⁹ Afhængigt af hvad egne anliggender er, kan dette vel også ske under et hjemmestyre. Så var Kristian Poulsen mere utvetydig i en polemik med Unge Grønlænderes Råd: »Hjemmestyret (nangminersssornerulernigssaq) er kun første trin mod endemålet, som er selvstændighed (nangminerssulivingnigssaq).⁵⁰ Partiet som sådant synes ikke at have taget endegyldig stilling til spørgsmålet. I øvrigt må man ikke være blind for, at en uafklaret stilling kan være en politisk fordel i forholdet til Danmark.

Fra dansk side var holdningen til resolutionen nærmest: hvis grønlænderne vil have uafhængighed, så må de jo have det, men det kræver ingen grønlandsk politiker for øjeblikket. Alene Ninn-Hansen sagde ligeud: »Vi kan ikke fortsætte arbejdet med udformning af et hjemmestyre, hvis man i Grønland mener, det kun er en station på vejen til løsrivelse«. ⁵¹

Der kan altså konkluderes, at politisk selvbestemmelse som mål, forstået som dannelsen af en selvstændig stat, er til stede i grønlandsk politik, om ikke som en øjeblikkelig aktualitet.

Kravet om at være adskilt fra og uafhængig af andre nationer samt være lige med dem

Med den indsnævring, at adskillelse og uafhængighed, som udredet ovenfor, ikke i politisk forstand er nogen øjeblikkelig aktualitet, så ligger der i den grønlandske tale om at være et folk og om mest mulig indflydelse til grønlænderne en distancering fra det danske, eller udtrykt således: man skal finde sin egen identitet som grønlænder. Kravet om at være ligemænd med de danske har en lang tradition i Grønland, og såfremt dette kan anerkendes som en del af en nationalisme, så har en sådan også været til stede før de seneste år, for så vidt at kravet har været andet end udtryk for individualistisk karrierestræb. Det er ikke undersøgt her.⁵² Fra dansk side har det længe været anerkendt, at grønlænderne var forskellige fra danskerne. Ja, helt op i 20. århundrede var det officiel politik at bevare grønlænderne sådan. Den traditionelle levemåde skulle forstyrres så lidt som muligt, og dette har haft sin materielle begrundelse i, at

49. Siumut 26/1-76 s. 10.

50. Siumut 8/3-76 s. 10.

51. I Kristeligt Dagblad, her citeret fra Siumut nr. 33, 23/8-76 s. 9.

52. Finn Gad har fundet et første eksempel fra slutningen af det 18. århundrede på en grønlandsk »nationalistisk« argumentation fra en »blanding« i forbindelse med dennes ansøgning om økonomisk støtte fra myndighederne. (Tidsskriftet Grønland 1975, s. 67-76: En tidlig grønlandsk »nationalist«.)

kun på den måde var det muligt at få andel i landets produkter til finansiering af den danske tilstedeværelse. Da klimamildningen ca. 1910–1960 reducerede forudsætningen for den traditionelle levemåde, nemlig forekomsten af sæler, kunne denne politik ikke længere opretholdes. Den blev udsat for kritik både fra dansk og grønlandsk side, og den nye politik – moderniseringen af Grønland slog igennem efter 2. verdenskrig. Denne politik understregede ikke længere forskellen mellem danske og grønlændere, nu skulle det være slut med det. Man tilbød det bedste man havde: at stille grønlænderen lige med danskeren, at gøre ham til dansker.

Hjemmestyreloven er en erkendelse af, at grønlænderen ikke blev dansker. Der er ikke tale om, at en gruppe danskere blot bor så langt væk fra København, at det er mest praktisk, at de selv får større indflydelse på egne sager end normalt i Danmark. Men dette aspekt vil træde klarere frem under næste – og sidste punkt.

Kulturel selvbestemmelse

Dette element indgår i forslaget til hjemmestyreordning. § 9 fastslår: »Det grønlandske sprog er hovedsproget. Der skal undervises grundigt i det danske sprog. Begge sprog kan anvendes i offentlige forhold«. Dermed har grønlænderne vundet en vigtig sejr i striden i den sidste halve snes år om det grønlandske sprogs fremtid, da man følte det truet af den voldsomme danisering af samfundet. Det må også konstateres, at der her er tale om et omsving i den grønlandske holdning. Dansk blev indført som fag i den grønlandske børneskole i 1925,⁵³ hvilket udvalget mente var et krav fra både grønlændere og danske i Grønland.⁵⁴ Ved kirkeministeriets undervisningsplan af 24. maj 1935 blev målet udvidet til ud over at læse og skrive dansk, også at tale dansk,⁵⁵ og i 1937 plæderede Gerhard Egede i Sydgrønlands landsråd for udsendelse af danske lærere eller lærerinder for at fremme tilegnelsen af dette »kultursprog«! Der var enstemmig tilslutning.⁵⁶ Året efter motiverede Augo Lyngø ønsket med, at grønlandsk som alt andet eskimoisk: religion, afstamning og kultur, var dømt til undergang i mødet med den overlegne europæiske kultur, så dansk måtte indføres for at fremme udviklingen.⁵⁷ De følgende betænkninger pegede alle i stigende grad på det ønskelige i at udvide danskundervisningen,⁵⁸

53. Lov om Grønlands Styrelse af 18. april 1925, § 26.

54. Betænkning 1921 s. 58.

55. I § 11. Beretninger og kundgørelser vedr. kolonierne i Grønland 1933–37 s. 586.

56. Samme værk s. 1108, 1112.

57. Kronik i Berlingske Aftenavis 17/8 1938.

58. Betænkning 1939 nr. 6, Betænkning 1946 s. 30 og Grønlandskommissionens betænkning 1950 nr. 3 s. 14f.

siumutter, Thue Christiansen; vi vil blot gerne tilbage til vore forfædres forhold til deres fysiske omgivelser. De klarede sig selv i den tilværelse, de selv havde skabt.⁶⁴ I sin selvforståelse kaldte Thue Christiansen det at acceptere sin herkomst.⁶⁵

Lejlighedsvis ser Siumut ikke helt bort fra de indførte danske kulturelementer. At bygge på den grønlandske kultur betyder, forklarede rektor Ingmar Egede i en radiodiskussion, at gøre sig klart, »hvad vi ikke vil og kan undvære af vores kulturelle grønlandske arv«, og samtidig finde ud af, hvad der nødvendigvis må læres for at klare sig. Kort sagt »en kultur- og uddannelsespolitik, der tager sit udgangspunkt i den dobbelte kultur, som Grønland i realiteten står i«. ⁶⁶

Et enkelt træk i fortiden holder bl.a. Moses Olsen ofte op til ihukommelse og styrkelse af grønlændernes selvbevidsthed – og vel til erindring for danske også. »På grænsen af det umulige til menneskelig eksistens har vore forfædre holdt ud, besejret den ene vinter efter den anden, i et land, hvor andre folkeslag måtte bukke under«. ⁶⁷

Også i andre kredse kommer den søgen mod den eskimoiske fortid til udtryk. Aussivik'erne siden 1976 er en sådan bevidst genoplivelse af en eskimoisk tradition. Heraf kan måske slutes i mangel på direkte belæg, at Inuit Ataqatigît mindst lige så kraftigt som Siumut identificerer sig med det eskimoiske.

Derimod er det ikke lykkedes at finde tilsvarende interesse hos Atássut'erne, men deres holdning kan jo være den samme, selv om de går så stille med den, at den ikke afsløres i det – ganske vist sparsomme – benyttede materiale.

Den ovenstående gennemgang har kun kredset lidt om det omfattende problem, kulturel identifikation, der i hvert fald i hele det 20. århundrede har været meget centralt for grønlænderne. Den har dog vist, at kravet om kulturel selvbestemmelse eksisterer i nogen udstrækning, så også på dette punkt kan en begyndende grønlandsk nationalisme påvises.

Konklusion

Skal undersøgelsen sluttelig resumeres, må det konstateres, at der under alle de inddragne spørgsmål er fundet fænomener i nutidig grønlandsk politik, der lader sig fortolke som bekræftende svar. Det er naturligvis ikke forunderligt at

64. Siumut nr. 58 31/10-77 s. 15f.

65. Siumut nr. 42 10/1-77 s. 10.

66. Siumut nr. 29 26/4-76 s. 13.

67. Siumut nr. 39 15/11-76 s. 6, se også nr. 17 6/10-75 s. 6. »andre folkeslag« er naturligvis den norrøne bosættelse i Grønland fra ca. 1000 til ca. 1500.

finde, at der i Grønland som alle andre steder er forskellige holdninger og udvises forskellige politisk adfærd.

Nogle er mere nationale eller nationalistiske end andre. Selv på det sparsomme materiale kan det konstateres, at Inuit Ataqatigît er mest. De kræver et selvstændigt Grønland nu. Det gør Siumut udtrykkeligt ikke, men det eksisterer utvivlsomt som et fjernmål for dem. For Atássut, hvis Lars Chemnitz kan tages som talerør for det, er det blot en teoretisk mulighed langt ude i fremtiden og måske ikke en gang efterstræbelsesværdigt.

Nationalismen i Grønland har da det særpræg, at den er spæd. Kun ca. halvdelen af de grønlandske politikere vedkender sig den åbent, og flere af de Kohn'ske elementer måtte endog modificeres for at blive meningsfyldte i grønlandsk sammenhæng. Det er et åbent spørgsmål, om Atássut og »neutrale« kan kaldes nationalistiske, selv om grønlændernes ve og vel naturligvis også ligger dem stærkt på sinde. Det kan være svært at sondre holdningen fra lokalpatriotisme. Det er også karakteristisk for den grønlandske nationalisme, at den kan sige sig fri for nogen aggressiv bedreværd i forhold til andre folkeslag, men dens hævde af eget værd kan naturligvis godt være skarpt formuleret. Ydermere gælder det, at nogle elementer, herunder det centrale om selvstændighed, først er dukket op i de senere år. Og for så vidt dette krav slår igennem i grønlandsk politik i de kommende år, vil man altså kunne karakterisere den nuværende tilstand som vågnende nationalisme.

Det kan ikke understreges nok, at der her kun er set på nationalisme, som den slår igennem i grønlandske politiske bevægelser. Der findes et utal af foreninger og sammenslutninger i Grønland, hvis adfærd ikke er undersøgt her. De kunne udvise et andet billede. For ikke at tale om grønlandske foreninger i Danmark bl.a. Grønlænderforeningen og Unge Grønlænderes Råd. De spiller vistnok ikke nogen stor rolle i Grønland, men har jo større chance for at placere sig i den danske bevidsthed om, hvad grønlænderne vil. Hvor dybt disse ting stikker hos den almindelige grønlænder, kan der intet siges om her.

I afsnittet om sprogpolitikken er det antydnet, at den grønlandske nationalisme er en funktion af den danske tilstedeværelse i Grønland, og især moderniseringen (læs: daniseringen) af det grønlandske samfund efter 1950.⁶⁸ Den forklaring tror jeg meget på. Ikke fordi grønlandske nationalister til stadighed hævder det, men fordi det giver mening at antage, at først nu har det fremmed-

68. En europæisering har der naturligvis også været tale om i årene efter 1721. Det gamle eskimoske, vestgrønlandske samfund var opløst inden 1782 ved, at de indførte behov blev det vestgrønlandske samfunds egne behov. Kort konstateret af Finn Gad i Tidsskriftet Grønland: Uddannelsesudviklingen i Grønland, 1965 s. 255, og udbygget i detaljer i hans Grønlands Historie II, 1700–1782 andet halvbind, 1969. Et Vestgrønland i naturtilstand var der på ingen måde tale om før 1950.

artede kommet alle grønlændere så tæt ind på livet, at der er grobund for en politik, der sætter eget særpræg i højsædet. Derved ligner situationen i Grønland også det, der synes at være mønster i kolonifrigørelserne efter 2. verdenskrig. Jo mere der er moderniseret og europæiseret, des stærkere har indfødte eliter, ofte med europæisk uddannelse, ment at kunne undvære den europæiske tilstedeværelse.

Anvendt materiale (forkortelser i parentes)

Utrykt

Grønlandsudvalgets arkiv, Christiansborg: Betænkning fra det udvidede Grønlandsudvalgs forhandlinger 1939, nr. 6. (Betænkning 1939).
Mødeprotokol 1942-45.

Trykt

Betænkning afgivet af det i december måned 1920 nedsatte udvalg, 1921 (Betænkning 1921).
Betænkning afgivet den 12. juni 1946 af Rigsdagens Grønlandsudvalg i forening med en af de grønlandske landsråd valgt delegation og repræsentanter for Grønlands Styrelse, 1946 (Betænkning 1946).
Grønlandskommissionens Betænkning 3, 1950.
Betænkning (837) afgivet af Kommissionen om Hjemmestyre i Grønland, bind 1-2, 1978 (Hjemmestyrekommisionens betænkning).
Beretninger og kundgørelser vedrørende kolonierne i Grønland 1933-37.
De forenede grønlandske landsråds forhandlinger 1948.
Grønlands landsråds forhandlinger 1975.
Folketingets forhandlinger 24/5-78, 1. behandl. af forslag til love om Grønlands hjemmestyre m.m. Fortryk.
Lov om Grønlands Styrelse af 18. april 1925.
Lov om Færøernes Hjemmestyre af 23. marts 1948.
Lovforslag nr. L 233 om Grønlands hjemmestyre, Folketinget 1977-78. Blad nr. 714.
Berlingske Aftenavis 17/8-38.
Atuagagdliutit/Grønlandsposten, enkelte numre 1975-78. (A/G).
Sujumut/Siumut 1975-77.
Aarhus Stiftstidende 21/7-77.
Information, enkelte numre.
Statistisk Årbog 1972.
Mogens Buch Hansen, Steen Folke og Bue Nielsen: En undersøgelse af den danske stats udgifter i forbindelse med Grønland, 1972.
Knud Hertling: Grønlandske paradokser, 1977.
Finn Gad: uddannelsesudviklingen i Grønland. I tidsskriftet Grønland 1965 s. 253-64.
Finn Gad: En tidlig Grønlandsk »Nationalist«. I tidsskriftet Grønland 1975 s. 67-76.
Finn Gad: Grønlands Historie, II 1969.
International Encyclopedia of the Social Sciences, bd. 11, 1968.
Ordbog over det danske sprog, bd. 14, 1933.

artede kommet alle grønlandere så tæt ind på livet, at der er grobund for en politik, der sætter eget særpræg i højsædet. Derved ligner situationen i Grønland også det, der synes at være mønster i kolonifrigørelserne efter 2. verdenskrig. Jo mere der er moderniseret og europæiseret, des stærkere har indfødte eliter, ofte med europæisk uddannelse, ment at kunne undvære den europæiske tilstedeværelse.

Anvendt materiale (forkortelser i parentes)

Utrykt

Grønlandsudvalgets arkiv, Christiansborg: Betænkning fra det udvidede Grønlandsudvalgs forhandlinger 1939, nr. 6. (Betænkning 1939).
Mødeprotokol 1942-45.

Trykt

Betænkning afgivet af det i december måned 1920 nedsatte udvalg, 1921 (Betænkning 1921).
Betænkning afgivet den 12. juni 1946 af Rigsdagens Grønlandsudvalg i forening med en af de grønlandske landsråd valgt delegation og repræsentanter for Grønlands Styrelse, 1946 (Betænkning 1946).
Grønlandskommissionens Betænkning 3, 1950.
Betænkning (837) afgivet af Kommissionen om Hjemmestyre i Grønland, bind 1-2, 1978 (Hjemmestyrekommisionens betænkning).
Beretninger og kundgørelser vedrørende kolonierne i Grønland 1933-37.
De forenede grønlandske landsråds forhandlinger 1948.
Grønlands landsråds forhandlinger 1975.
Folketingets forhandlinger 24/5-78, 1. behandl. af forslag til love om Grønlands hjemmestyre m.m. Fortryk.
Lov om Grønlands Styrelse af 18. april 1925.
Lov om Færøernes Hjemmestyre af 23. marts 1948.
Lovforslag nr. L 233 om Grønlands hjemmestyre, Folketinget 1977-78. Blad nr. 714.
Berlingske Aftenavis 17/8-38.
Atuagagdliutit/Grønlandsposten, enkelte numre 1975-78. (A/G).
Sujumut/Siumut 1975-77.
Aarhus Stiftstidende 21/7-77.
Information, enkelte numre.
Statistisk Årbog 1972.
Mogens Buch Hansen, Steen Folke og Bue Nielsen: En undersøgelse af den danske stats udgifter i forbindelse med Grønland, 1972.
Knud Hertling: Grønlandske paradokser, 1977.
Finn Gad: uddannelsesudviklingen i Grønland. I tidsskriftet Grønland 1965 s. 253-64.
Finn Gad: En tidlig Grønlandsk »Nationalist«. I tidsskriftet Grønland 1975 s. 67-76.
Finn Gad: Grønlands Historie, II 1969.
International Encyclopedia of the Social Sciences, bd. 11, 1968.
Ordbog over det danske sprog, bd. 14, 1933.